

Το θεατρικό παιχνίδι ως εκπαιδευτικό εργαλείο στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αγωγής σταδιοδρομίας

Καντανολέων Νεκτάριος¹, Αικατερίνη Αλιακίζογλου²

1. ΠΕ12 - MSc Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.
Διευθυντής 5^{ου} Γυμνασίου Χαλκίδας
nekatgr@yahoo.gr

2. ΠΕ12 - MSc Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.
Υπεύθυνη Σ.Ε.Π. ΚΕ.ΣΥ.Π Χαλκίδας
aliakizogloukatia@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ΚΕΣΥΠ Χαλκίδας, σε συνεργασία με τον υπεύθυνο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Ευβοίας, υλοποίησε μια σειρά σεμιναρίων για το θεατρικό παιχνίδι σε εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εφαρμόζουν το ΣΕΠ ή συντονίζουν προγράμματα αγωγής σταδιοδρομίας και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Το θεατρικό παιχνίδι είναι μια δυναμική διαδικασία διδακτικής προσέγγισης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μια εναλλακτική ή συμπληρωματική μέθοδος για μάθηση με βιωματικό τρόπο.

Οι εκπαιδευτικοί μέσω της μύησης στο θεατρικό παιχνίδι μπορούν να εμβαθύνουν στη γνώση του εαυτού τους, να αναπτύξουν ενσυναίσθηση, να βοηθηθούν να αντιτάξουν μια άμυνα σε καταστάσεις που βιώνουν. Μπορούν ακόμα να αξιοποιήσουν την εμπειρία και τις γνώσεις τους για την αντιμετώπιση ευρείας ποικιλίας θεμάτων σε σχέση με την διδασκαλία τους και την υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων. Γι αυτό όμως απαιτείται επιμόρφωση και πρακτική εφαρμογή, ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν το θεατρικό παιχνίδι για την όσο το δυνατόν αρτιότερη εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Οι επιμορφωμένοι εκπαιδευτικοί ωφελήθηκαν τόσο στην προσωπική τους ενδυνάμωση και προσωπική τους εξέλιξη όσο και στη σχέση τους με τους μαθητές τους και την καλύτερη επαγγελματική τους παρουσία.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Θεατρικό παιχνίδι, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, προγράμματα αγωγής σταδιοδρομίας, επιμόρφωση εκπαιδευτικών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θεατρικό παιχνίδι είναι ένας δημιουργικός περίπατος προβληματισμού, αυτοέκφρασης, επικοινωνίας, εργασίας σε ομάδες, παραγωγής μέσα σε ένα κλίμα χαράς και εγρήγορσης. Έχει καθαρά παιδαγωγικό χαρακτήρα, είναι μια δυναμική διαδικασία

διδασκαλίας προσέγγισης, ενεργοποιεί τις δημιουργικές ικανότητες, ένας συνδυασμός συναισθηματικής εμπλοκής και νοητικής επεξεργασίας, βίωσης και αναστοχασμού που παίρνει συγκεκριμένη μορφή μέσα στο χώρο και στο χρόνο μέσω του λόγου, της σιωπής και της κίνησης. Οι συμμετέχοντες δημιουργούν μια ιστορία, υποδύονται ρόλους, αλληλεπιδρούν, βιώνουν ατομικές και συλλογικές εμπειρίες, ερευνούν ένα θέμα από διάφορες οπτικές, λαμβάνουν αποφάσεις, δρουν, τηρούν κριτική στάση (Γραμματάς, 1997).

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα κοινωνικά προβλήματα, οι αρνητικές πολλές φορές οικολογικές και περιβαλλοντικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζει και «εκπαιδεύεται» το παιδί, η έλλειψη χρόνου για παιχνίδι καθιστούν καθημερινά πιο αγχώδη τη ζωή του παιδιού ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις. Δεν αφήνουν περιθώρια για δημιουργικές πρωτοβουλίες, για όνειρα, για μια ανθρώπινη επικοινωνία χωρίς έντονες αντιπαραθέσεις και ανταγωνισμούς. Από την άλλη κάποιες αυταρχικές δομές εκπαίδευσης που εξακολουθούν να λειτουργούν σε πολλά επίπεδα και με πολλούς τρόπους και ένα υπερβολικά κατευθυνόμενο πρόγραμμα, συμπιέζουν ψυχικά τα παιδιά και τους εφήβους. Το εξαναγκάζουν να βλέπει τη ζωή μέσα από μια καθιερωμένη οπτική. Το ελληνικό σχολείο εξακολουθεί (παρά τις κάποιες προσπάθειες που συντελούνται τα τελευταία χρόνια) να είναι προσανατολισμένο σχεδόν αποκλειστικά στη νόηση. Στο νοησιαρχικό στοιχείο δεν υπάρχει θέση για όνειρα, για φαντασία, για συναισθήματα. Ανάλογη είναι και η εκπαίδευση που παίρνουν οι αυριανοί εκπαιδευτικοί λειτουργοί. Η τυπική Εκπαίδευση δεν αφήνει περιθώρια και δυνατότητες στο παιδί να ανακαλύψει τους δικούς του ορίζοντες, τον κόσμο όχι μόνο, όπως είναι, αλλά όπως θα ήθελε να είναι. Αυτό το δικαίωμα μας το προσφέρει το Θεατρικό Παιχνίδι. Μέσα από τη σύμβαση του παιχνιδιού τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα μιας διεξόδου, να αναπλάσουν και να ανασυνθέσουν την καθημερινότητα. Να κάνουν μια δική τους παρέμβαση (Κουρετζής, 2008)

Το θεατρικό παιχνίδι εκτός από αυτόνομη δραστηριότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως «εργαλείο» και να έχει διάφορες εφαρμογές. Στο σχολείο, για παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει ένα μέσο διδασκαλίας, να χρησιμοποιηθεί δηλαδή ως μια εναλλακτική ή συμπληρωματική μέθοδος για μάθηση με βιωματικό τρόπο, μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την ενδυνάμωση στις σχέσεις μιας οποιαδήποτε ομάδας.

Το θεατρικό παιχνίδι λειτουργώντας σαν εμπεδωτικό εργαλείο βοηθάει τους μαθητές να ανακαλύψουν ικανότητες και εμπειρίες, τις οποίες θα αναπτύξουν στο κοινό παίξιμο με την ομάδα. Μέσα από αυτή τη συνύπαρξη θα μάθουν πώς να αντιμετωπίζουν μια σειρά από συναισθήματα και πώς να πλησιάζει τους άλλους μέσα από αυτά αλλά και να εκφράσουν ενδόμυχες επιθυμίες αλλά και προβλήματα μέσα από τους ανάλογους ρόλους. Το θεατρικό παιχνίδι μετατρέπει την «τάξη» ή το «τμήμα» σε ομάδα και με την ψυχολογία της αλληλεπίδρασης και τη δυναμική που ασκεί η ομάδα, οι μαθητές αποδέχονται όρια και περιορισμούς που δεν τους θέτουν αυταρχικά κάποιοι ενήλικες, αλλά που την ανάγκη τους ανακαλύπτουν και εφαρμόζουν οι ίδιοι. Επιπλέον οι έφηβοι συνεργαζόμενοι πλησιάζουν ουσιαστικά τον «άλλον», όχι ανταγωνιστικά ή «αξιολογικά», αλλά μέσα από διαδικασίες μιας συλλογικής δημιουργικής πράξης και

εκπληρώνουν την επιθυμία τους για δράση και δημιουργία, επικοινωνία και αποδοχή μέσα από τη διαδικασία της δυναμικής της ομάδας. (Γκόβας, 2001)

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αφορμή γι' αυτή μας την εισήγηση υπήρξε η υλοποίηση μιας σειράς σεμιναρίων για το θεατρικό παιχνίδι, που διοργάνωσε το ΚΕΣΥΠ Χαλκίδας σε συνεργασία με τον υπεύθυνο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Ευβοίας και το Θέατρο Ημέρας και με εμπνευστές από τον χώρο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης καθώς και τους συμβούλους Ε.Π. Μιχάλη Πετεβή και Γεωργία Κεφαλά, σε εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εφαρμόζουν το ΣΕΠ ή συντονίζουν προγράμματα αγωγής σταδιοδρομίας, και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Υλοποιήθηκαν τα εξής σεμινάρια:

- Διοργάνωση σε συνεργασία με το Θέατρο της Ημέρας, βιωματικού σεμιναρίου με θέμα «Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός συναντά το θεατρικό παιχνίδι σε ένα ταξίδι φαντασίας, δημιουργικότητας & αυτογνωσίας», διάρκειας 15 ωρών την 20-21/3/2010 στο 5ο Γυμνάσιο Χαλκίδας
- Διοργάνωση βιωματικού σεμιναρίου με θέμα: «Το Θεατρικό Παιχνίδι ως εργαλείο στα Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης & Αγωγής Σταδιοδρομίας» διάρκειας 12 ωρών την 7-8 Μαΐου 2010 στις εγκαταστάσεις της ΔΗΚΕΧ Χαλκίδας
- Διοργάνωση βιωματικού σεμιναρίου με θέμα «Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός συναντά το θεατρικό παιχνίδι σε ένα ταξίδι φαντασίας, δημιουργικότητας & αυτογνωσίας», διάρκειας 15 ωρών την 26-27-28/11/2010 στο 1ο Γυμνάσιο Χαλκίδας
- Διοργάνωση επιμορφωτικής ημερίδας καθηγητών «Συμπεράσματα και συζήτηση από την εφαρμογή στην τάξη της Α' φάσης του βιωματικού σεμιναρίου ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός συναντά το θεατρικό παιχνίδι σ' ένα ταξίδι φαντασίας, δημιουργικότητας και αυτογνωσίας», στο ΚΕΣΥΠ ΧΑΛΚΙΔΑΣ, την 14/12/2010
- Διοργάνωση Επιμορφωτικής ημερίδας καθηγητών με θέμα «Το θεατρικό παιχνίδι και το παιχνίδι ρόλων στο μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού», στο ΚΕΣΥΠ ΧΑΛΚΙΔΑΣ, την 22/3/2011.
- Διοργάνωση βιωματικού σεμιναρίου σε συνεργασία με το Career Gate Test, με θέμα «Το παράθυρο Johari, μια βιωματική προσέγγιση της γνωστής θεωρίας της Συμβουλευτικής», στο 5^ο Γυμνάσιο Χαλκίδας την 8, 9, 10/4/2011, διάρκειας 15 ωρών
- Διοργάνωση Ημερίδας επιμόρφωσης με θέμα «Απολογισμός –Συμπεράσματα της εφαρμογής του θεατρικού παιχνιδιού στο μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και στα προγράμματα αγωγής σταδιοδρομίας», στο ΚΕΣΥΠ ΧΑΛΚΙΔΑΣ, την 4/6/2011

Στα σεμινάρια και τις ημερίδες μας χρησιμοποιήσαμε τις πιο βασικές τεχνικές του Θ. Π. όπως:

Η σωματική έκφραση: Μέσα από διάφορες φόρμες κίνησης και ελεύθερες δραστηριότητες οι επιμορφούμενοι εκπαιδευτικοί αυτοεκφράστηκαν και εξέφρασαν συναισθήματα και καταστάσεις που δεν μπορούσαν να εκφράσουν με το λόγο.

Εικόνα 2 : Αυτοσχεδιασμοί

δυνατότητα που χρησιμοποίησαν οι επιμορφωτές, ώστε να παρακινήσουν στη δράση.

Τα κύρια κωμικά στοιχεία δηλ υπερβολή – αντίθεση (το παιχνίδι των παρεξηγήσεων)

Μάσκα: Η επίδραση της μάσκας υπήρξε καθοριστική στην εκφραστική συμπεριφορά πάνω στην οποία αποτυπώθηκαν στοιχεία και αρχέτυπες καταστάσεις.

Εικόνα 4 : Παντομίμα

Εικόνα 1: Δρώμενα

Αυτοσχεδιασμοί: δηλ. παιχνίδια που σκόπευαν να δώσουν την ευκαιρία στους επιμορφούμενους να ανακαλύψουν κάποιες εμπειρίες και να παίξουν μ' αυτές με τους άλλους.

Εκμετάλλευση του τυχαίου είναι μια

Εικόνα 3: Μάσκα

Παντομίμα: Το σώμα του κάθε συμμετέχοντα χρησιμοποιήθηκε για να εκφραστεί γιατί η παντομίμα βασίζεται στο σώμα, στην αίσθηση και στη φαντασία. Έγιναν παιχνίδια με φανταστικά πρόσωπα, σε έναν φανταστικό κόσμο

Σε κάθε σεμινάριο ή ημερίδα ακολουθήσαμε τις βασικές φάσεις του θεατρικού παιχνιδιού. Την φάση της απελευθέρωσης όπου απελευθερωθήκαμε από αναστολές και δισταγμούς και επικοινωνήσαμε μεταξύ μας με

παιχνίδια σωματικής έκφρασης.

Το παιχνίδι ρόλων όπου οι εκπαιδευτικοί ανακάλυψαν ρόλους, συνέθεσαν σύντομους διαλόγους, οδηγήθηκαν σε συγκρούσεις και δημιούργησαν διάφορες συνθέσεις.

Εικόνα 5: Παιχνίδι ρόλων

αισθάνονταν. Την φάση όπου με την κίνηση ή και το λόγο έφτασαν σ' ένα σκηνικό αυτοσχεδιασμό, συνθέτοντας τους ρόλους, τις σκηνές και τα θέματα που τους απασχόλησαν.

Επέλεξαν τα μουσικά, ηχητικά ακούσματα, τα σκηνικά αντικείμενα και προχώρησαν στην τέλεση ενός δρώμενου που παρήγαγαν οι ίδιοι. Σε κάποιες περιπτώσεις ακολούθησε συζήτηση και ανάλυση επάνω στις δραστηριότητες που προηγήθηκαν, στον τρόπο που παίχτηκαν οι διάφοροι ρόλοι και τα θέματα, ώστε να υπάρχει ανατροφοδότηση και αποφόρτιση

Εικόνα 8: Παιχνίδια για ζέσταμα και ενεργοποίηση- Παιχνίδια γνωριμίας- Μουσικά παιχνίδια με ρυθμό και κίνηση

Εικόνα 6: Παιχνίδια έκφρασης

Μεταμφιέστηκαν ανάλογα με το ρόλο που επέλεξαν. Διαμόρφωσαν ένα περιβάλλον δράσης με διάφορους τρόπους και υλικά. Έπαιξαν διάφορους ρόλους ανάλογα με το πώς

Εικόνα 7: Ανάλυση- συζήτηση

Εικόνα 9: Τυφλή πορεία

Το κουκλοθέατρο, η ζωγραφική και η κατασκευές μπορούν επίσης να συνδυαστούν δημιουργικά με το θεατρικό παιχνίδι

Εικόνα 12: Δυναμικές εικόνες

Τα μέλη της ομάδας, ατομικά ή σαν σύνολο, έφτιαξαν με τα

σώματά τους μια «φωτογραφία». Λέγονται επίσης και «παγωμένες εικόνες», «ακίνητες εικόνες», «ταμπλό» κ.ά.. Είναι εικόνες γεμάτες δυναμική

ενέργεια που για αφετηρία ή ερέθισμα μπορεί να έχουν μια φωτογραφία, ένα στίχο, μία ανάμνηση, ένα γεγονός, ένα συναίσθημα, μια άποψη κ.ά.

Στον κύκλο σεμιναρίων διερευνήσαμε μέσω του Θεατρικού παιχνιδιού και τους 4 άξονες του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού που είναι οι εξής: Αυτογνωσία, Πληροφόρηση, Λήψη απόφασης, Μετάβαση. Ακόμα συμπληρώσαμε τεστ συναισθηματικής νοημοσύνης και συζητήσαμε για την εφαρμογή του Θ.Π. στην τάξη. Δραματοποιήσαμε το παράθυρο Johari, την γνωστή θεωρία Συμβουλευτικής που είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται για την κατανόηση του εαυτού μας αλλά και των διαπροσωπικών σχέσεων. Το Παράθυρο Johari αποτελείται από τεταρτημόρια.

Στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο, είναι η "ανοικτή περιοχή" (Open arena), που περιέχει χαρακτηριστικά μας που τα γνωρίζουμε και εμείς και οι άλλοι. Είναι η περιοχή στη ζωή μας που την μοιραζόμαστε με άλλους, όπως τις εμπειρίες μας, τη γνώμη μας, τα συναισθήματά

Εικόνα 10: ασκήσεις καθοδηγούμενης φαντασίας

Εικόνα 11: Ζωγραφική - Κατασκευές

μας, τις δεξιότητες, ή τα προβλήματα μας. Είναι το μέρος του εαυτού μας που αποκαλύπτουμε αβίαστα στους άλλους. Είναι η δημόσια πλευρά της ζωής μας.

Στο πάνω δεξιά, είναι η "τυφλή περιοχή" (blind spot), με χαρακτηριστικά που βλέπουν οι άλλοι, αλλά δεν μπορούμε να δούμε εμείς. Είναι το κομμάτι του εαυτού μας που αγνοούμε. Η περιοχή αυτή μπορεί να γίνει μικρότερη, αν κάποιος μας μιλήσει με ειλικρίνεια για ότι βλέπει σε εμάς.

Κάτω αριστερά είναι η "κρυμμένη περιοχή" (Façade-μάσκα) η οποία αφορά στοιχεία της προσωπικότητάς μας και της διαπροσωπικής επικοινωνίας μας, τα οποία γνωρίζουμε εμείς, αλλά δε γίνονται φανερά στους άλλους. Περιλαμβάνει κυρίως τους φόβους, τα συναισθήματα και ευαίσθητες εμπειρίες που κρατάμε κρυφές. Ο καθένας μας αποφασίζει για το μέγεθος της πληροφορίας που θέλει να μοιράζεται με άλλους. Η περιοχή αυτή θα γίνει μικρότερη, αν "εξομολογηθούμε" στους "άλλους", για τα χαρακτηριστικά αυτά.

Κάτω δεξιά είναι η "άγνωστη περιοχή" (Unknown), με χαρακτηριστικά μας που δεν τα γνωρίζουμε ούτε εμείς ούτε οι άλλοι. Περιλαμβάνει το άγνωστο μέρος του εαυτού μας: καταπιεσμένα ή υποσυνείδητα συναισθήματα και εμπειρίες που αποθηκεύτηκαν στο υποσυνείδητο. Σκοπός αυτού του εργαλείου είναι να βοηθήσει τους ανθρώπους να επεκτείνουν την "ανοικτή περιοχή", μικραίνοντας την τυφλή και την κρυμμένη περιοχή επιτρέποντας την όσο το δυνατό καλύτερη και αποτελεσματικότερη την επικοινωνία τους με τους άλλους ανθρώπους

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι μαθητές των εκπαιδευτικών που πήραν μέρος στα επιμορφωτικά σεμινάρια, μέσα από την εφαρμογή του θεατρικού παιχνιδιού στα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων, μπόρεσαν να ανακαλύψουν πολλές πτυχές της ζωής, της ανθρώπινης ύπαρξης και γενικότερα του κόσμου, να κατακτήσουν τη γνώση μέσα από την αίσθηση, χωρίς να χρειάζεται να αποστηθίσουν ή να παπαγαλίσουν, να αποκτήσουν αυτογνωσία και να έρθουν σε επαφή με τις βαθύτερες υπαρξιακές τους ανάγκες

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως το θεατρικό παιχνίδι αποτελεί άριστο μέσο ευαισθητοποίησης των παιδιών, όχι μόνο στο θέατρο αλλά και στη γενικότερη πολιτιστική τους εκπαίδευση, διευρύνει την καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία και επιδρά θετικά στην ενεργοποίηση και δημιουργική συμμετοχή των παιδιών στα μαθήματα και στις άλλες σχολικές δραστηριότητες. Τέλος, αποτελεί δυναμικό, μεθοδολογικό εργαλείο στα χέρια του δασκάλου. (Παπαδόπουλος, 2005).

Οι εκπαιδευτικοί μέσω της μύησης στο θεατρικό παιχνίδι μπορούν να εμβαθύνουν στη γνώση του εαυτού τους, να διευκολυνθούν στη λήψη απόφασης, να αναπτύξουν δεξιότητες όπως συνεργασία, πρωτοβουλία, ανάληψη δράσης, υπευθυνότητα, ευελιξία, προσαρμοστικότητα, δημιουργικότητα, καινοτομία οι οποίες αποτελούν βασικές αξίες του επαγγελματικού προσανατολισμού αλλά και της εκπαίδευσης γενικότερα. Το Θ. Π. βοηθά τον καθηγητή/εμπυχωτή να αναπτύξει ενσυναίσθηση, να γίνει ενεργητικός ακροατής και παίκτης να βιώσει συναισθήματα και τον ενδυναμώνει, τον βοηθά να αντιτάξει μια άμυνα σε καταστάσεις που βιώνει. Οι καθηγητές που παρακολούθησαν τα σεμινάρια ωφελήθηκαν τόσο στην προσωπική τους ενδυνάμωση και προσωπική τους εξέλιξη όσο και στη σχέση τους με τους μαθητές τους και την καλύτερη επαγγελματική τους παρουσία.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν την εμπειρία και τις γνώσεις τους για την αντιμετώπιση ευρείας ποικιλίας θεμάτων σε σχέση με την διδασκαλία τους και την υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων. Γι αυτό όμως απαιτείται επιμόρφωση και πρακτική εφαρμογή, ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν το θεατρικό παιχνίδι για την όσο το δυνατόν αρτιότερη εκτέλεση των καθηκόντων τους.

"...Στο παιδί πρέπει να δίνεται - παράλληλα με τη μόρφωση - και η ευκαιρία για αναψυχή και διασκέδαση. Η κοινωνία και το Κράτος οφείλουν να κάνουν κάθε προσπάθεια γι' αυτό το σκοπό..." (Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Παιδιού)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γκόβας, Ν. (2001) *«Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο: ασκήσεις – παιχνίδια – τεχνικές για εκπαιδευτικούς, εμπυχωτές νεανικών ομάδων»*. Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Γκόβας (Ν) – Κακαλμάνη (Φ) *Αναζητώντας τη θέση του θεάτρου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, εκδ. Διεύθυνσης Β/βάθμιας εκπαίδευσης Αν. Αττικής, Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης, Γ.Γ. Νέας Γενιάς.

Γραμματάς Θ. (1997). *Θεατρική Παιδεία και Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών*, Αθήνα, Τυπωθήτω, σειρά Θεατρική Παιδεία 3.

Γραμματάς Θ. – Τζαμαργιάς Τ. (2004). *Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο Σχολείο. Πρωτοβάθμια-Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα, Ατραπός

Κοντογιάννη Α. (2000). *Η δραματική τέχνη στην Εκπαίδευση*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Κουρετζής Λ. (2008). *Το θεατρικό παιχνίδι και οι διαστάσεις του*, Αθήνα, Ταξιδευτής, Κουρετζής, Λ. (1993). Το θεατρικό παιχνίδι στα πλαίσια ενός προγράμματος καλλιτεχνικής παιδείας. *Εικαστική Παιδεία*, 9,126-133

Μουτσαδάκης Τ. (1994). *Η θεωρία του δράματος στη σχολική πράξη. Το θεατρικό παιχνίδι. Η δραματοποίηση*, Αθήνα, Καρδαμίτσα.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών – UNICEF, (1959) *Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του παιδιού* (1959).

Παπαδόπουλος Σ. (2005). *Η Δραματοποίηση στην εκπαίδευση : Πεδίο συνάντησης Τέχνης και Επιστήμης*. Στα Πρακτικά Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου: Επιστήμη και τέχνη (Τόμος Γ) (σ 129-131). Αθήνα, Ένωση Ελλήνων Φυσικών

Σέξτου Π. (1998). *Δραματοποίηση. Το βιβλίο του παιδαγωγού-εμπυχωτή*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Φουσεκά, Μ. (1995). *Το θεατρικό παιχνίδι στο σχολείο*. *Ανοιχτό Σχολείο*, 600,37-38